

Regeringens proposition

1975/76: 66

om medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget

beslutad den 30 oktober 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 40 milj. kr. anvisas såsom medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-10-30

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Feldt, Sigurdsen, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén.

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition om medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget

1 Svenska Utvecklingsaktiebolagets verksamhet

Med stöd av riksdagens beslut (prop. 1968: 68, SU 1968: 131, rskr 1968: 304) och på grundval av förslag som lagts fram i en departementspromemoria (Ds Fi 1968: 2) bildades Svenska Utvecklingsaktiebolaget i juli 1968.

I propositionen angavs fyra väsentliga skäl för ett statligt utvecklingsbolag.

Det första skälet var att produkter, metoder och system, som var angelägna för samhället, skulle komma fram så snabbt som möjligt och få en från teknisk och kommersiell synpunkt tillfredsställande utformning. Strävan att effektivisera de företagsekonomiska förutsättningarna för statliga företag och affärsdrivande verk angavs som det andra skälet. Som det tredje skälet angavs att man genom ett statligt utvecklingsbolag skulle kunna skapa bättre förutsättningar för exploatering av innovationer gjorda av anställda vid statliga myndigheter och företag. Det fjärde skälet hänförde sig till behovet av att skapa ytterligare en kanal för utveckling och exploatering av innovationer, speciellt inom mindre företag samt av enskilda uppfinnare och forskare. Sammanfattningsvis anfördes att ett utvecklingsbolag skulle utgöra ett naturligt led i en aktiv näringspolitik. Statens engagemang inom företagsfinansiering, vissa stora basindustrier, energiförsörjning och forskning skulle fullföljas genom en starkare satsning på teknik och produktutveckling.

Förslaget att inrätta ett statligt utvecklingsbolag lades fram i samband med förslaget om att inrätta en styrelse för teknisk utveckling (STU). STU skulle stödja teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete genom lån och bidrag samt genom administrativ service till bl. a. mindre

och medelstora företag och till enskilda uppfinnare. STU förutsattes däremot inte ha kommersiella intressen i den verksamhet den stödde.

Sveriges Investeringsbank AB hade med stöd av riksdagens beslut (prop. 1967: 56, SU 1967: 111, rskr 1967: 271) bildats år 1967. Syftet med att inrätta en statlig investeringsbank var att skapa en ny och effektiv form för långfristig finansiering av produktion och investeringar i näringslivet. Inriktningen mot risktagande finansiering ströks under och en förhållandevis stor del av bankens insatser förmodades komma att avse innovations- och utvecklingsbetonade projekt inom tekniskt avancerade branscher. Betoningen av risktagande innebar att investeringsbankens verksamhet borde avse investeringar som framstår som lovande och angelägna att främja även när osäkerhet orsakas av svårighet att på längre sikt bedöma marknad och teknisk utveckling.

Utvecklingsbolaget avsågs bli ett komplement till STU och Investeringsbanken och förutsattes bedriva sin verksamhet på i princip två sätt. För det första skulle bolaget utföra uppdrag för beställares räkning mot ersättning på kommersiella grunder. Sådana uppdrag skulle kunna utgöras av specificerade forskningsuppgifter, utvecklingsarbete till ett definierat stadium, utredningar eller projekteringsuppgifter. För det andra skulle Utvecklingsbolaget initiera och genomföra projekt med eget kapital.

Föredraganden framhöll att det kunde vara nödvändigt att det statliga utvecklingsbolaget under viss tid självt medverkar i tillverkning och försäljning av en produkt. I fråga om tekniskt avancerade produkter, som kunde finna avsättning på den internationella marknaden förutsattes detta ske genom bolag, som ägs gemensamt med andra företag och som har en lämplig exportorganisation.

Föredraganden strök även under det angelägna i att Utvecklingsbolagets tillverknings- och försäljningsverksamhet inte utvecklades därhän, att det förlorade sin ursprungliga karaktär. Strävan borde därför vara att avskilja sådan verksamhet. Genom en sådan företagspolitik skulle bolaget successivt kunna frigöra kapital och andra resurser för nya projekt.

Föredraganden föreslog att 25 milj. kr. skulle ställas till Utvecklingsbolagets förfogande under dess första verksamhetsår. Härav skulle 15 milj. kr. utgöras av aktiekapital och 7 milj. kr. av aktieägartillskott medan 3 milj. kr. skulle tillföras reservfonden. Det förutsades vidare att bolagets ägare i framtiden skulle tillskjuta ytterligare medel genom aktie-teckning.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad föredraganden hemställt.

Vid sin anmälan av förslag om bildande av ett statligt förvaltningsbolag (prop. 1969: 121, SU 1969: 168, rskr 1969: 381) anförde föredraganden att övervägande skäl talade för att Utvecklingsbolaget fördes in i det föreslagna bolaget. Tillkomsten av Statsföretag AB avsågs emellertid inte rubba vad som tidigare hade underställts riksdagen i fråga om

Utvecklingsbolagets mål och uppgifter. Till följd av statsmakternas beslut överfördes aktierna i Utvecklingsbolaget till Statsföretag AB i december 1969.

I skrivelse den 22 oktober 1971 framhöll Statsföretag, att de ekonomiska resurser som under de närmaste åren kunde ställas till Utvecklingsbolagets förfogande var så begränsade att de inte medgav ett uppfyllande av gällande mål för detta bolag. Statsföretag ansåg därför, om Utvecklingsbolagets målsättning och verksamhetsinriktning också fortsättningsvis skulle gälla, att frågan om vem som skall utöva statens ägarfunktion borde omprövas och hemställde att Statsföretag befriades från det direkta ägaransvaret.

Med stöd av riksdagens beslut (prop. 1971: 139, NU 1971: 45, rskr 1971: 326) fördes aktierna i Utvecklingsbolaget den 1 januari 1972 över till fonden för statens aktier.

Under perioden 1970—1971 hade Utvecklingsbolaget tillförts 6,5 milj. kr. från Statsföretag, varav 3 milj. kr. motsvarande nyemission och 3,5 milj. kr. som koncernbidrag. Enligt statsmakternas nyssnämnda beslut år 1971 tillfördes Utvecklingsbolaget under budgetåret 1971/72 12 milj. kr. Dessa medel sköts till genom att aktier tecknades till en överkurs av 50 %. Skillnaden mellan denna överkurs och aktiernas nominella värde tillfördes bolagets reservfond. Aktiekapitalet kom således därefter att uppgå till 25,5 milj. kr. och reservfonden till 7,5 milj. kr.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1974: 54, NU 1974: 22, rskr 1974: 151) tillfördes Utvecklingsbolaget våren 1974 30 milj. kr. Härav motsvarade 25 milj. kr. aktier, som tecknades till en överkurs av 20 %. Skillnaden, 5 milj. kr. tillfördes bolagets reservfond. Aktiekapitalet kom därför att uppgå till 50,5 milj. kr.

2 Framställning av Statsföretag AB och Svenska Utvecklingsaktiebolaget

I gemensam skrivelse den 5 maj 1975 har Statsföretag och Utvecklingsbolaget hemställt att förhandlingar tas upp mellan staten och Statsföretag om överförande av staten tillhöriga aktier i Utvecklingsbolaget till Statsföretag.

I skrivelsen anförs sammanfattningsvis följande.

I enlighet med vad som framhölls i prop. 1971: 139 har Statsföretag och Utvecklingsbolaget strävat efter ett fördjupat samarbete. Som ett led häri ingick parterna i maj 1974 ett samarbetsavtal. I detta erinrades om de positiva erfarenheterna av det dittillsvarande samarbetet och uttalades att detta nu borde förstärkas och intensifieras samt på sikt ytterligare utvidgas och fördjupas.

Samarbetet har därefter utvecklats så att Statsföretag och Utvecklingsbolaget på sätt som nämnts har beslutat föreslå att Utvecklingsbo-

laget med dotterbolag (SU-gruppen) återinträder i Statsföretagsgruppen. En utgångspunkt har härvid varit att Utvecklingsbolaget skall kunna fullgöra sina samhällspolitiskt motiverade uppgifter enligt samma riktlinjer som f. n. Skälen för hemställan är framför allt följande.

För Statsföretag är det av värde att ha tillgång till en enhet inom gruppen som kan ansvara för sådana utvecklingsprojekt, vilka har betydelse för Statsföretagsgruppen och som inte naturligt hör hemma hos annat dotterbolag inom gruppen. Det är vidare av värde för Statsföretag att inom gruppen få tillgång till den tekniska kompetens som finns inom Utvecklingsbolaget med dotterbolag. Inte minst skulle denna kompetens vara av betydelse, när det gäller samhällsangelägna projekt.

För Utvecklingsbolaget innebär ett överförande till Statsföretagsgruppen ökade möjligheter till samverkan mellan SU-gruppen och företag inom Statsföretagsgruppen, när det gäller utnyttjande av ny teknik. Betydelsen av sådana samarbetsmöjligheter har redan framträtt inom SU-gruppen. Den närmare kontakt med företag i Statsföretagsgruppen, som ett överförande av Utvecklingsbolaget dit skulle innebära skulle komma att underlätta dylik samverkan över ett vidsträckt fält. Om Utvecklingsbolaget med dotterbolag ingår i Statsföretagsgruppen, ökar också möjligheterna att mera löpande anpassa finansieringen av SU-gruppens verksamhet i förhållande till angelägenheten av föreliggande projekt. Härtill kommer att Statsföretagsgruppen nu har bättre möjligheter att på ett värdefullt sätt både stödja och utnyttja den tillgång som Utvecklingsbolaget innebär.

Personalen inom SU-gruppen har framhållit att det innebär en trygghet att ingå i Statsföretagsgruppen. Vidare breddas möjligheterna till stimulerande arbetsuppgifter inom en större koncerns ram.

Statsföretag har förklarat sig berett att ge kapitaltillskott för att tillgodose Utvecklingsbolagets utvecklingsmöjligheter.

3 Utvärdering av Svenska Utvecklingsaktiebolagets verksamhet

Under våren 1975 har en utvärdering av den av Utvecklingsbolaget hittills bedrivna verksamheten genomförts inom industridepartementet med biträde av utomstående konsulter (jfr prop. 1971: 139 s. 16). Utvärderingen har haft till syfte att lämna underlag för statsmakternas beslut rörande Utvecklingsbolagets framtida verksamhet och behovet av eventuellt kapitaltillskott till bolaget. En bedömning av hittills uppnådda resultat har gjorts såväl från företagsekonomiska som från mera allmänna utgångspunkter. Vidare har en jämförelse gjorts mellan å ena sidan mål och riktlinjer och å andra sidan den verksamhet som har genomförts.

En sammanfattande avstämning mellan givna mål, riktlinjer och genomförd verksamhet har därvid lett till följande slutsatser.

Utvecklingsbolaget har bedrivit sin verksamhet inom det angivna verksamhetsområdet men har i mindre omfattning än förväntat utnyttjat sin exklusiva kapacitet. Avyttring av tillgångar har skett i endast begränsad omfattning.

Verksamheten kan inte anses ha koncentrerats till ett begränsat antal projekt, i varje fall inte under de första verksamhetsåren. Bolagets verksamhet har medfört vissa positiva samhällsekonomiska effekter men det ekonomiska resultatet har varit otillfredsställande.

T. o. m. år 1972 redovisade utvecklingsbolaget en ackumulerad förlust av 5,2 milj. kr. År 1973 lämnade verksamheten en nettovinst av 0,7 milj. kr. Vid utgången av år 1974 var den ackumulerade förlusten 25 milj. kr.

4 Föredraganden

Svenska Utvecklingsaktiebolaget bildades år 1968. Det avsågs utgöra ett komplement till Sveriges Investeringsbank AB, som bildades år 1967, och styrelsen för teknisk utveckling (STU), som inrättades samtidigt som Utvecklingsbolaget. Investeringsbanken medverkar i finansieringen av näringslivets rationalisering, strukturanpassning och utveckling. STU planerar och fördelar finansiellt och administrativt stöd till teknisk forskning och industriellt inriktat utvecklingsarbete.

Utvecklingsbolaget har till uppgift bl. a.

- att medverka till att för samhället i vid mening angelägna produkter, metoder och system kommer fram så snabbt som möjligt och får en från teknisk och ekonomisk synpunkt tillfredsställande utformning samt
- att skapa bättre förutsättningar för exploatering av innovationer och att därvid utgöra en kanal för innovationer gjorda speciellt inom mindre företag och av enskilda forskare och uppfinnare.

Verksamheten skall bedrivas dels genom att bolaget åtar sig uppdrag mot ersättning på kommersiella grunder, dels genom att det initierar och genomför projekt med insats av eget kapital.

I sistnämnda fall förutsätts att bolaget övergångsvis kan engagera sig i tillverkning och marknadsföring av nya produkter. För att inte förlora sin karaktär av utvecklingsbolag bör strävan vara att företaget så snart som detta är ekonomiskt möjligt avskiljer tillverknings- och försäljningsverksamhet för att successivt frigöra kapital och andra resurser för nya projekt. Härigenom kan bolagets storlek begränsas och en nödvändig flexibilitet skapas.

Jag har nu erfarit att Utvecklingsbolagets resultat försämrats kraftigt under år 1975. Därigenom har förutsättningarna för den fortsatta verksamheten också försämrats.

För verksamhetsåret 1975 budgeterade Utvecklingsbolaget med dot-

terföretag (SU-gruppen) en förlust av omkring 17 milj. kr. Häremot kan i och för sig ingen erinran riktas. Utvecklingsprojekt kräver lång tid innan de lämnar överskott. SU-gruppens resultat påverkas ännu kraftigt av särskilt två större utvecklingsprojekt, det ena bedrivet genom AB Carbox som utvecklar högtryckspressar, det andra avseende utveckling av bl. a. batterisystem.

Utvecklingsbolaget beräknar emellertid nu att koncernens resultat för år 1975 kommer att innebära en förlust av omkring 45 milj. kr. Större delen av det drastiskt försämrade resultatet hänför sig till dotterbolaget AB Samefa i Stockholm och Kungsör, vars tillverkning är inriktad på produktion med mekanik, elektronik och datateknik i kombination. Bland övriga dotterbolag har Edvin Gardmo AB i Sundsvall och Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB) i Stockholm uppnått fullt tillfredsställande resultat.

I fråga om SAKAB vill jag erinra om att chefen för jordbruksdepartementet tidigare denna dag har anmält fråga om förvärv och teckning av aktier i SAKAB (prop. 1975/76: 25 bil. 7). Han har därvid förordat bl. a. att Utvecklingsbolagets aktier i SAKAB förvärvas av staten och förs över till fonden för statens aktier.

Även Stansaab Elektronik AB, som bildades år 1970 genom ett initiativ av Utvecklingsbolaget och som nu ägs till lika delar av Utvecklingsbolaget och Saab-Scania AB, har utvecklats gynnsamt trots de svåra konkurrensförhållanden som råder i datorbranschen. Företaget är en av världens ledande tillverkare av datorstyrda flygtrafiksystem. Stansaab har nyligen i hård internationell konkurrens fått en order från Sovjetunionen värd över 300 milj. kr. Ordern avser system för flygtrafikledning. Bolaget har hävdats sig väl även på andra datatekniska produktområden och är en väsentlig del av svensk datorindustri. Vidare har AB Carbox på senare tid fått flera uppmärksammade order från utlandet. Detta företag kan ännu sägas befinna sig i ett verifierings-skede.

Jag är medveten om att förväntningarna på Utvecklingsbolaget ställdes högt. Såsom jag redovisat har också vissa positiva effekter uppnåtts. Från främst företagsekonomiska utgångspunkter har emellertid förväntningarna inte infriats. Detta kan delvis förklaras av verksamhetens karaktär med tonvikt på utveckling och risktagande. Riskerna är stora för ekonomiska svårigheter drabbar varje företag som med begränsade finansiella resurser driver fram projekt från idé till färdig produkt utan att samtidigt kunna falla tillbaka på annan verksamhet som ger överskott och marknadskontakt. Av det material jag har tagit del av framgår emellertid att utfallet i SU-gruppen inte ringa grad även är en följd av bristande planering och kontroll av verksamheten. Det bör i detta sammanhang nämnas att rapporteringen vad gäller SU-gruppens ekonomiska ställning t. o. m. verksamhetsåret 1974 inte syntes ge anled-

ning till oro. De första indikationerna på en drastisk resultatförsämring kom först under juni månad detta år.

Bakgrunden till den ogynnsamma utvecklingen är i korthet följande. Flera av företagen i SU-gruppen har byggts upp kring enstaka produkter för vilka marknadsförutsättningarna varit osäkra. Försäljningen har inte expanderat som planerat och i samma takt som organisationsuppbyggnaden. Detta har i sin tur medfört att de fasta kostnaderna blivit oproportionerligt höga. Till den svaga försäljningsutvecklingen har självfallet konjunkturen på marknaden för producentkapitalvaror bidragit. Vidare har i ett par av företagen kännedomen om enskilda produkters och produktgruppers resultat varit bristfällig. Underlag för rationella beslut om produktprogram har därför i vissa fall saknats. De omständigheter jag nu berört har under år 1975 snabbt lett till en för SU-gruppen överraskande resultatförsämring som framhävt bristerna i styrning och kostnadskontroll. Enligt vad jag inhämtat har företagets styrelse och ledning påbörjat ett långtgående saneringsarbete i syfte att vända utvecklingen.

Situationen för SU-gruppen är så allvarlig att långtgående åtaganden också från ägarens sida är oundvikliga. Innan jag övergår till att mera utförligt redogöra för mina ställningstaganden härvidlag, finner jag det nödvändigt att understryka behovet av industriellt inriktat utvecklingsarbete med sikte särskilt på produkter, metoder och system av betydelse för den samhällseliga sektorn.

Samhället bör genom staten vara engagerat i verksamhet, som tillgodoser detta behov. Därför måste stora ansträngningar göras för att nu möta den ekonomiska krisen i Utvecklingsbolaget. Det är dessutom angeläget att bevara de personella och reala resurser av hög kvalitet som Utvecklingsbolaget efter hand har byggt upp.

Arbetet med rekonstruktionen bör ske i två steg. SU-gruppen bör redan nu få ett aktieägartillskott av en sådan storlek att rekonstruktionsarbetet kan fortgå utan risk för likvidation och likviditetsbrist under tiden fram till den 1 juli 1976. Det slutliga förslaget beträffande rekonstruktionen avser jag att redovisa under våren 1976.

Jag skall nu närmast redovisa en beräkning av det omedelbara kapitalbehovet i form av aktieägartillskott. Som redan tidigare nämnts kan SU-gruppens resultat för innevarande verksamhetsår komma att innebära en förlust av omkring 45 milj. kr. Utvecklingsbolaget har vidare bland sina tillgångar i balansräkningen vissa poster som i dag har ett lägre värde än det bokförda. Det härav medförda nedskrivningsbehovet har beräknats till 22,5 milj. kr., varav 16,5 milj. kr. svarar mot en nedskrivning av aktierna i AB Samefa, Grubbens-Fractionator AB och Anatom AB. Därutöver har jag räknat med att aktiverade utvecklingskostnader hos Utvecklingsbolaget torde behöva skrivas ned med ca 6 milj. kr. Som ett led i rekonstruktionsarbetet är Investeringsbanken enligt

vad jag erfarit beredd att t. v. överta Utvecklingsbolagets aktier i Stansaab. Härigenom förbättras Utvecklingsbolagets ekonomiska ställning och Stansaab kan hållas utanför rekonstruktionen. Jag finner en sådan åtgärd ändamålsenlig. Sedan hänsyn tagits till den vid utgången av år 1974 balanserade förlusten samt till en villkorlig avskrivning av ett lån om ca 27 milj. kr. som Investeringsbanken företagit för att underlätta rekonstruktionen skulle den ackumulerade förlusten vid utgången av år 1975 uppgå till omkring 65 milj. kr.

Jag utgår från att Utvecklingsbolaget i bokslutet för år 1975 tar reservfonden i anspråk för att täcka en del av förlusten. När så skett skulle den kvarstående förlusten uppgå till mellan 50 och 55 milj. kr. I avvaktan på det slutliga förslaget beträffande rekonstruktion och framtida finansiering av SU-gruppen måste det kapitaltillskott som nu görs vara så stort att det möjliggör för SU-gruppen att driva sin verksamhet fram till halvårsskiftet 1976 utan att likviditetsbrist eller annan tvångssituation inträder. Jag räknar med att 40 milj. kr. i form av aktieägartillskott behövs för ändamålet. Jag förordar att detta belopp anvisas på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76. Sedan hela kapitaltillskottet tagits i anspråk i samband med bokslutet per den 31 december 1975 skulle en förlust av ca 15 milj. kr. behöva balanseras i ny räkning vid räkenskapsårets utgång eller elimineras genom en motsvarande nedsättning av aktiekapitalet. Några särskilda medel för att täcka denna förlust är jag inte nu beredd att förorda. Jag utgår således från att aktieägartillskottet gör det möjligt för SU-gruppen att såväl soliditets- som likviditetsmässigt klara verksamheten fram till den 1 juli 1976.

De åtgärder som har inletts för att genomföra en ekonomisk sanering av företagsgruppen måste nu fortsätta med ökad intensitet. Kraftfulla åtgärder måste vidtas för att bringa ned kostnaderna, höja produktiviteten och i övrigt anpassa organisationen till en omsättning och verksamhetsvolym som kan sägas vara företagsekonomiskt motiverad. Jag utgår ifrån att det arbete som nu pågår ger underlag även för beslut om SU-gruppens framtida ägarförhållanden och finansiering. Detta arbete förutsätter enligt min mening en aktiv medverkan inte bara av företagets anställda utan också av Investeringsbanken och Statsföretag.

Jag vill inte nu förorda någon särskild lösning vad gäller SU-gruppens framtida ägarförhållanden. Jag vill emellertid understryka att en anknypning till industriell produktion och marknadsföring synes vara en viktig förutsättning för en framgångsrikt bedriven utvecklingsverksamhet.

Aktierna i Utvecklingsbolaget torde i dag sakna värde. Frågan om nedskrivning av det under fonden för statens aktier bokförda värdet kommer senare att anmälas av chefen för finansdepartementet.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 40 000 000 kr.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.